

Imperial Legacy: The Ottoman Imprint on the Balkans and the Middle East

Ur. L. Carl Brown, Columbia University Press, New York 1996, 337 str.

U Republici Turskoj i svijetu su 75. obljetnica proglašenja Republike Turske, koja se slavila 1998., i 7. stoljeća Osmanskog Carstva, nastalog na temelju malog osmanskog emirata koji je stupio na povijesnu scenu u nekoliko posljednjih godina 13. stoljeća, izazvali povećanje zanimanja za povijest Osmanskog carstva i Republike Turske i naravno, pojavu novih knjiga. Kao jedna od najzanimljivijih područja istraživanja nametnulo se pitanje preostalog osmanskog naslijeđa u državama koje su nekada nalazile unutar osmanskih granica. Zanimljivost teme pojačana je i odnosom tih država prema takvom naslijeđu i pokušajima da se ono marginalizira, ali i iskoristi u političke svrhe kao što balkanski sukobi prošlog desetljeća zorno svjedoče.

Tekovine osmanske materijalne i duhovne kulture proučavane su dosada uglavnom regionalno ili prema državama, pa je knjiga *Imperial Legacy: The Ottoman Imprint on the Balkans and the Middle East (Carsko naslijeđe - Osmanski utjecaj na Balkanu i Bliskom istoku)* možda prvi pokušaj da se raznorodna iskustva stanovništva Balkana i Bliskog istoka s osmanskim upravljačima istraže i predstave javnosti u okviru jednog izdavačkog projekta koji će prije svega biti plod susreta novije povijesne znanosti, posebno njenih iskustava kvantitativne metode istraživanja, historijske sociologije i interdisciplinarnog pristupa uopće, te turkologije.

Riječ je o zborniku koji sadrži priloge istaknutih znanstvenika, prvenstveno profesora i istraživača na programima *area study* Bliskog istoka nekih od najvažnijih sjevernoameričkih sveučilišta (Bernard Lewis, Norman Itzkowicz, Charles Issawi), ali i znanstvenika s katedri za povijest i međunarodne odnose iz SAD, Europe i Turske (Halil Inalcýk, Geoffrey Lewis, Ergun Özbudun, André Raymond, Dennison I. Rusinow). Prilozi u ovoj knjizi raspoređeni su u šest dijelova; 1. *Perceptions and parallels*, 2. *The Arab World and the Balkans*, 3. *The Political Dimension*, 4. *The Imperial Language*, 5. *Europe, Economics and War*, 6. *Religion and Culture*.

Već u uvodu knjizi urednik L. Charles Brown, profesor *emeritus* na sveučilištu Princeton, uočio je da Osmansko Carstvo predstavlja izazov za uobičajene podjele na Istok i Zapad. Bilo je naime smješteno na gotovo istom prostoru kao i Istočno Rimsko Carstvo, a može se i smatrati državom nasljednicom Bizanta, preko njega i Rimskog Carstva, koje se općenito smatra temeljem Zapada. Ipak se s druge strane Osmansko Carstvo može smatrati i izdankom islamske političke tradicije naslonjene na tradiciju Abasida, Fatimida i Mameluka, kao najveća i najutjecajnija islamska država, ako ne uopće, onda barem u posljednjih šest stoljeća. Prema Brownu, Zapad je uporno nazivao Osmanlije Turcima, previđajući činjenicu da se nije radilo o nacionalnoj turskoj državi nego o multietničkom, multikulturnom i mnogojezičnom carstvu, u kojem je uostalom riječ "Turčin" bila odbacivana od vladajućih krugova carstva kao oznaka za anadolske nomade, primitivne stanovnike iz unutrašnjosti. Tek će moderna republikanska vlast iz nadnacionalnog, teokratskog sustava stvoriti Tursku, kako su Europljani već odavno nazivali njenu državu predhodnicu.

The meaning of Legacy: Ottoman case i u nas prevedenog Halila Inalcýka, profesora povijesti na University of Chicago, jedan je od priloga u prvom dijelu knjige. Inalcýk analizira osnovna obilježja osmanske države i civilizacije uopće, i njeno mjesto u sistemu europskih država. Autor

nadalje smatra da je čitav koncept osmanskog naslijeđa podložan utjecajima etnocentričnosti i često se promatra u okvirima sadašnjosti. Tako i nacionalistički i marksistički povjesničari zemalja na nekadašnjem osmanskome teritoriju smatraju osmanski utjecaj negativnim. Tome treba dodati i utjecaj mišljenja o kršćanstvu koje se brani protiv islama, kao i još uvijek živu percepciju dviju različitih, oštro odvojenih sukobljenih civilizacija. Iako je ekonomska politika osmanske države imala neka negativna obilježja kao što je državna kontrola nad poljoprivrednom proizvodnjom, Inalcýk smatra da je teza o presudnom osmanskome utjecaju, koji je unazadio balkanske i arapske zemlje dovevši ih pod stranu dominaciju, neodrživa jer je i veliki broj drugih zemalja imao sličnu sudbinu premda nije iskusio osmansku vlast. Autor je također mišljenja da je nemoguće govoriti o dugotrajnoj netrpeljivosti kultura i vjera ne obazirući se uopće na primjere suživota u Osmanskom carstvu gdje je nemuslimanima bio zajamčen određen autonomni status i sloboda vjeroispovjesti.

Posebno je zanimljiv i sljedeći esej *The problems of perception* Normana Itzkowitza, profesora bliskoistočnih studija na Princetonu, koji proučava psihološki aspekt osmanskog naslijeđa, koncentrirajući se na način kako stanovnici država nastalih na nekadašnjem osmanskome teritoriju percipiraju sebe i druge. Ne propušta se pozabaviti i nekim tipičnim europskim viđenjima Osmanlija, analizirajući ovoga puta pamflet Williama Gladstona iz 1876. *The Bulgarian Horrors*, zamjerajući pritom uglednom liberalnom britanskom političaru njegov manihejski prikaz “Turaka”, nositelja svakovrsnog zla.

U drugom dijelu knjige pažnju privlači esej *The Ottoman Legacy in the Balkans* Marije Todorove, ugledne bugarske povjesničarke koja trenutno predaje na sveučilištu Florida u SAD i autorice čuvene knjige *Imagining Balkans*. Todorova nas upućuje na dvije postojeće interpretacije osmanskog naslijeđa na Balkanu. Prema prvoj to je bilo strano tijelo nametnuto silom autohtonim kršćanskim srednjovjekovnim društvima na Balkanu. Središnji element ove interpretacije je inkompatibilnost između islama i kršćanstva, nomadske civilizacije došljaka te urbane i sjedilačke civilizacije Balkana i Bliskog istoka. Većina europskih historiografija 19. stoljeća i većina balkanskih historiografije, kako nekad tako i danas, zasniva se na ovakvoj predodžbi. Todorova smatra da opasnost ne leži samo u prenamaglašanju “utjecaja Zapada” i ignoriranju kontinuiteta, nego i u umjetnom razdvajanju “domaćih” institucija i utjecaja od “osmanskih”. Autorica ističe da takva interpretacija ima za inspiraciju stvarnu segregaciju lokalnih kršćana. Dok novija historiografija (uglavnom ne-balkanska) ima tendenciju da umanjuje romantične predodžbe o kršćanskim patnjama u Osmanskom carstvu, nema sumnje da su kršćani u teokratskom islamskom carstvu ipak bili podređeno stanovništvo. Stroga religijska podjela je sprečavala integraciju osmanskog društva i uspostavu društvene kohezije. Prema drugoj interpretaciji Osmansko Carstvo je predstavljalo simbiozu turskih, islamskih, bizantskih i balkanskih tradicija. Stoljeća zajedničke koegzistencije stvorila su zajedničko naslijeđe. Zastupnici ove teze nalaze dokaze u ranom sinkretizmu u vjerskoj, kulturnoj i institucionalnoj sferi. Todorova smatra da se primjerice djelovanje Pravoslavne crkve može prilično dobro uklopiti u drugu interpretacionu shemu. Patrijarh kao predvodnik svoje vjerske zajednice, *milleta*, bio je figura dobro uklopljena u osmanski *establishment*. Svaki prekid neke pravoslavne nacije s osmanskim naslijeđem očitovao se i otcjepljenjem od jurisdikcije carigradskog patrijarha o čemu najbolje svjedoči put Bugarske pravoslavne crkve do autokefalnosti.

I ostali prilozi u ovom zborniku zaslužuju pažnju, posebno jer tretiraju dosad zanemarivane dimenzije osmanske civilizacije i njene ostatke u drugim kulturama. Kako je pokazao Bernard Lewisu eseju *The Ottoman Legacy to Contemporary Political Arabic*, osmanski jezični utjecaj bio je jak čak i u arapskom, jeziku iz kojeg su Osmanlije crpile veći dio svojeg rječnika i koji je dugo bio smatran superiornim osmansko-turskom, zbog bogatstva svojega rječnika i kulturne tradicije. Charles Issawi pozabavio se izuzetno važnim problemom osmanskog gospodarenja na razvoju balkanskih i bliskoistočnih država u svom prilogu *The Economic Legacy*. Na kraju bi

trebalo istaknuti dobru opremljenost ovog zbornika u kojemu možemo u posebnim tablicama naći popis zemalja pod osmanskom vlašću s godinama između kojih su Osmanlije vladale pojedinim područjem kao i odlične opsežnije bibliografske upute za daljnje čitanje na svjetskim jezicima o pojedinim temama iz knjige.

Dino Mujadžević

Hrvoje Salopek: Stari rodovi Ogulinsko-modruške udoline.

Podrijetlo, povijest, rasprostranjenost, seobe i prezimena stanovništva Ogulina, Oštarija, Josipdola, Zagorja Ogulinskog, Modruša i okolnih naselja
Zagreb, 1999., 336 str.

Nema čovjeka koji se makar jednom u životu ne zamisli nad svojom sudbinom, vlastitim identitetom i životnim obzorjem kojemu na svom putu "od kolijevke pa do groba" i sâm na različite načine pripada. Na pragu trećeg tisućljeća, u vrijeme globalne unifikacije, svijest o identitetu svake osobe i svake kulturne sredine potrebna je nego ikada prije. Pritom uvijek valja imati na umu da su izvorišta prepoznatljivog identiteta svakog pojedinca i svake zajednice nerazlučiva od njihovih vlastitih korijena i njihove prošlosti.

Upustivši se u traganje za razlozima i osnovama svoje vlastitosti, Hrvoje Salopek, voditelj Odjela za hrvatske manjine pri Hrvatskoj matici iseljenika, pronašao je vlastite korijene u ogulinsko-modruškom kraju. Potaknut tom spoznajom i zaokupljen prošlošću svojih zavičajnika, priredio je na temelju višegodišnjih istraživanja knjigu *Stari rodovi Ogulinsko-modruške udoline* s podnaslovom *Podrijetlo, povijest, rasprostranjenost, seobe i prezimena stanovništva Ogulina, Oštarija, Josipdola, Zagorja Ogulinskog, Modruša i okolnih naselja*. Knjigu su zajednički izdali Matica hrvatska u Ogulinu, Centar za kulturu u Ogulinu i Hrvatska matica iseljenika u Zagrebu, a objavljena je u Zagrebu 1999. godine. Riječ je o znanstveno-popularnom djelu s prepoznatljivim antropološkim i demografskim dimenzijama, koje se pojavljuje kao vrijedan i dobrodošao prilog boljem poznavanju povijesti i kulture jedne još uvijek nedovoljno istražene i pomalo zapostavljene hrvatske mikroregionalne sredine.

Knjiga koja je pred nama podijeljena je na dva dijela. Prvi je dio posvećen zemljopisnom položaju i prirodnim osobinama Ogulinsko-modruške udoline, njezinoj povijesti s posebnim osvrtom na kretanje stanovništva te govoru, prezimenima i obiteljskim nadimcima u tom kraju. U drugom dijelu autor je identificirao i obradio ukupno 148 rodova Ogulinsko-modruške udoline po abecednom redosljedu. Pisani je tekst upotpunjen brojnim ilustracijama, fotografijama, crtežima, reprodukcijama izvorne građe, tablicama i zemljovidima koji uveliko olakšavaju snalaženje u prostoru i vremenu.

Nakon izvadaka iz recenzija (7-8) dr. Milana Kruheka, dr. Mile Bogovića i dr. Valentina Putanca i predgovora (9-11) iz pera samog autora, u kraćem osvrtu na zemljopisni položaj i prirodne osobine Ogulinsko-modruške udoline (15-20) razmatra se u prvom redu smještaj te specifične mikroregije u sastavu Gorske Hrvatske. Ona se nalazi u pomalo nedefiniranom prostoru između Gorskog kotara, Like, Korduna i Gornjeg Pokuplja, koji se u našoj geografskoj literaturi često naziva i Ogulinsko-plašćanskom zaravni. Autor ga naziva i Ogulinskim potkapelskim krajem, premda bi ga se moglo nazvati i Zakapeljem jer se i susjedni brinjski kraj u

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RAD O VI

32-33

ZAGREB 1999.-2000.

Izdavač
Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Za izdavača
Neven Budak

Redakcija
Branka Boban
Neven Budak
Mirjana Gross
Franko Mirošević
Iskra Iveljić
Nikša Stančić
Božena Vranješ-Šoljan

Urednički kolegij
Ivo Goldstein
Marijan Maticka
Mario Strecha

Izvršni urednik
Mario Strecha

Adresa uredništva

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb, Ivana Lučića 3
tel. 385 1/ 6120 150, 6120 158, fax. 385 1/ 6156 879

Časopis izlazi jednom godišnje. Izdavanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu SR Hrvatske
br. 6859/1 od 5. X.1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Ministarstvu znanosti i tehnologije
Republike Hrvatske pod brojem UP-547/2-84-1984.

Naslovna stranica

Iva Makvić

Prijevod sažetaka

Marina Denona-Krsnik (njemački)

Ivo Goldstein (engleski)

Tisak

KRATIS, Vrapčanska 15, Zagreb

Tiskanje završeno u srpnju 2001. godine

Naklada

300 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb

UDK 949.75

RADOVI 32-33

/ [uređivački odbor Ivo Goldstein... et al.]. - Zagreb

: Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta,
1999.-2000. – 520 str. ; 24 cm

– Summaries.

ISBN 0353-295X